

Podklady pro přednášku

Autor: Josef Kotásek

Blankosměnka

Zákon směnečný a šekový blankosměnku pouze letmo zmiňuje v jediném ustanovení (§ 10 ZSŠ). Z něj pro směnku (cizí i vlastní¹) vyplývá, že pokud nebyla směnka, která byla při vydání neúplná, vyplněna tak, jak bylo ujednáno, nemůže se majiteli směnky namítat, že tato ujednání nebyla dodržena, ledaže majitel nabyl směnku ve zlé víře anebo se při nabývání směnky provinil hrubou nedbalostí.

Z ustanovení § 10 ZSŠ lze dovodit následující znaky blankosměnky: Blankosměnka je dlužníkem podepsaná listina. Může jít o podpis potenciálního dlužníka přímého či nepřímého. Pokud je podepsán směnečník, hovoříme o tzv. blankoakceptu. Listina je účastníky určena za směnku, účastníci ji tedy musí považovat za předstupeň budoucí směnky. Nehotovost listiny je záměrná, tj. dle úmyslu stran v ní zatím chybí určitá náležitost a k listině bylo dohodou zřízeno směnečné vyplňovací právo. Současně s předáním listiny uzavírá tedy vydatel blankosměnky dohodu s nabyvatelem o vyplňovacím právu. Zákon nestanoví písemnou formu této dohody, lze ji proto uzavřít i ústně. Dohoda o směnečném vyplňovacím právu je často součástí příslušné smlouvy (úvěrové, leasingové, kupní).

Blankosměnku tedy můžeme definovat jako listinu, která je určena za směnku a je podpisatelem úmyslně vydaná v nehotovém stavu s tím, že nabyvateli je zřízeno dohodou tzv. směnečné vyplňovací právo k doplnění zatím chybějících náležitostí. Vyplňovací právo se v praxi zřizuje zejména ke směnečné sumě a datu splatnosti.

Při protismluvním doplnění – když směnka dostává jiný obsah, než emitent blankosměnky zamýšlel a s nabyvatelem listiny dohodl – se dlužník musí nesprávného doplnění směnky dovolat námitkami. Situace se pro dlužníka zkomplikuje indosací směnky. Jde vlastně o jedinou záležitost, kterou zákon u blankosměnek výslovně upravuje. I zde bude dlužník dokazovat protismluvním doplnění listiny. Aby se touto námitkou mohl bránit i vůči novému majiteli, musí mu kromě toho prokázat, že při nabývání směnky jednal ve zlé víře nebo se při nabývání směnky provinil hrubou nedbalostí. Ve zlé víře jedná typicky ten, kdo věděl o úmluvě o vyplňovacím právu, se kterou je text směnky v rozporu, a směnku přesto nabyl;

¹ Srov. § 77 odst. 2 ZSŠ.

v hrubé nedbalosti jedná ten, kdo se při zachování základního úsilí a péče mohl dozvědět o vadném doplnění blankosměnky a neučinil tak. K usnadnění námitky protismluvného doplnění se na směnku proto často umísťuje vedlejší informační doložka o tom, že jde o listinu s existujícím vyplňovacím oprávněním, resp. i výtazek dohody o vyplňovacím právu². Nový majitel směnky potom jedná v hrubé nedbalosti, pokud se neinformuje o vyplňovacím právu a jeho konzumaci.

Změny textu směnky

Od vyplňování blankosměnek, které předchází - byť i nedodržená - úmluva o vyplňovacím právu, musíme striktně odlišit úpravy a zásahy do textu listiny, která měla být vydána jako směnka hotová a kterou žádná dohoda o pozdějším vyplnění neprovází. V úvahu přichází tři varianty:

a) Změna neplatné směnky v platnou

Za prvé jde o případy, kdy je zasahováno do textu listiny, která není platnou smenkou. Ať už k vydání neplatné směnky došlo omylem nebo s podvodným úmyslem vydatele, platí zásada, že z neplatné směnky nemohou povstat směnečné závazky. Případná úprava textu (např. doplnění chybějící podstatné náležitosti) nemá relevanci. Důkazní břemeno leží ale na tom, kdo se toho dovolává.

V praxi se v této souvislosti někdy setkáme s názorem, který lze ve zkratce podat takto: Dlužník, který neúmyslně vydá směnku neplatnou pro absenci podstatné náležitosti, dává tím majiteli automaticky zmocnění k doplnění listiny na směnku, neboť bylo stejně jeho záměrem směnku vystavit. Jinak řečeno, jestliže se kvůli nepozornosti či neznalosti účastníků nepodaří vystavit platnou směnku, může si ji majitel z listiny dotvořit, protože k tomu stejně úmysl stran směřoval.

Jde o nesprávnou a nebezpečnou fikci vyplňovacího směnečného oprávnění, která nerespektuje, že u blankosměnky je nehotovost listiny vždy záměrná a předpokládá se její pozdější odstranění. Je proto potřeba, aby listina byla přímo vydávána s tímto určením. Bez toho nelze o řádném doplnění listiny vůbec hovořit. A dále – znamená to snad, že směnku neplatnou z jiných důvodů, např. kvůli dvěma

² K dalším opatřením viz příspěvek op. cit. v následující pozn. pod čarou.

platebním místům, si věřitel může škrtnutím jednoho z nich jednostranně „opravit“ ? To jistě ne. Lze tedy konstatovat, že pokud je omylem vydána listina, která není platná jako směnka, nezískává tím majitel listiny právo upravit ji na směnku.

b) Zásahy do textu platné směnky (listina zůstává i po změnách formálně platnou směnkou)

Druhou možnost představují zásahy do textu platné směnky. ZSŠ upravuje tuto problematiku v § 69 ZSŠ a plně přitom respektuje princip nezávislosti jednotlivých směnečných prohlášení: Byl-li změněn text směnky, jsou ti, kdo se podepsali na směnce po této změně, zavázáni podle změněného textu; ti, kdo se podepsali dříve, jsou zavázáni podle textu původního. Každý dlužník odpovídá tedy podle textu, jaký podepsal. Eventuální změna textu směnky nemá účinky vůči dříve podepsaným³. Důkazní břemeno nese opět dlužník, který se změny textu dovolává.

Přes neutrální dikci zákona („Byl-li změněn text směnky...“), bude ona „změna textu směnky“ často jen eufemismem pro zfalšování. Teoreticky je ale nutno připustit i zásahy vyšší mocí. Změny mohou mít také nejrůznější podobu – od subtilních úprav až po zcela zjevné škrty, úpravy směnečné sumy či doplnění určité doložky (např. „bez protestu“). Nerozhoduje také, jaké prostředky k tomu byly použity (připsání, škrtnutí, odstřížení, vygumování a začernění).

Na rozdíl od protismluvného doplnění blankosměnky může dlužník námitku změny textu směnky ve smyslu čl I § 69 ZSŠ uplatnit vůči každému dalšímu majiteli, i když směnku nabyl v dobré víře. Naproti tomu lze vadné doplnění blankosměnky namítat dalšímu majiteli jen v případě, že tento majitel jednal při nabývání směnky ve zlé víře či v hrubé nedbalosti. Důvod této difference je zřejmý: U blankosměnky jde o riziko, kterému se podpisatel vystavuje dobrovolně a musí s ním počítat (konečně je to právě on, kdo svým neopatrným postupem závadný stav – protiprávní doplnění – umožňuje, když předává blankosměnku k doplnění osobě, která následně zklame

³ Příklad změny textu směnky: Výstavce emituje vlastní směnku znějící na částku 1.000,- Kč. Remitent směnku převede indosamentem na I1 a ten dále na I2. Majitel I2 s cílem opatřit si prodejem směnky větší částku zfalšuje údaj směnečné sumy na 10.000,- Kč a směnku převede na I3 a ten dále na I4. Z této směnky má majitel I4 (předpokládejme běžné rubopisy) vůči výstavci směnky a vůči I1 právo na zaplacení částky 1.000,- Kč. Zfalšovatel I2 a I3 jsou mu ale ze směnky zavázáni částkou 10.000,- (podepsali se jako indosanti již na směnku s pozměněnou sumou).

jeho důvěru). Na rozdíl od dlužníka z blankosměnky však změně textu dlužník (odhlédneme-li od některých preventivních opatření, např. uvedení směnečné sumy slovy i čísly, proškrtnutí zbylého místa u slovního vyjádření vlnovkou apod.) dost dobře zabránit nemůže.

c) Změny vedoucí k neplatnosti listiny jako směnky

Ustanovení § 69 ZSŠ upravuje jen takové zásahy do směnečného textu, po kterých listina zůstává platnou směnkou. Neřeší situaci, kdy změny vedou k neplatnosti směnky (např. odtrhnutí podstatné náležitosti směnky). V takovém případě bude nutno směnku umořit.